

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Afet Konularının Yeri: Lisans ve Ortaokul Öğretim Programlarının incelenmesi

Ünal ŞİMŞEK¹ Onur GÜLERYÜZ² Bahadır KILCAN³

Makale Bilgisi

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi
Makalenin Geliş Tarihi: 22.11.2025
Makalenin Kabul Tarihi: 29.12.2025
DOI: 10.54971/synergy.1828606

ÖZET

Bu araştırma, afet konularının Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki (2024) ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programındaki (2018) mevcut durumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma temelinde kurgulanan mevcut çalışmada, doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırmada afet konuları, sosyal bilgiler dersi öğretim programında ele alınan dört kriter içerisinde incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarında görüldüğü üzere afet konularının programlardaki dağılımlarında bir orantısızlık söz konusudur. Sosyal bilgiler dersi öğretim programının temel yaklaşımı ve özel amaçları kısmında 18 maddeden 6'sı, içerik çerçevesi kısmında 6 öğrenme alanından 3'ü, öğrenme çıktıları kısmında 71 çıktıdan 16'sı afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilirken; programının uygulanmasına ilişkin esaslar kısmında ise 12 maddeden hiçbiri afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilememiştir. Okullarda sosyal bilgiler derslerinde afet konularının daha çok doğrudan ilişkili içerik çerçevesi ve öğrenme çıktılarında ele alındığı düşünüldüğünde bu temsilin daha da sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Araştırmanın sonuçlarından hareketle, sosyal bilgiler dersi öğretim programında afet konularına vurgu yapan içerik çerçevesi, öğrenme çıktısı ve programın uygulanmasına ilişkin esaslarla ilgili madde sayısı ve lisans düzeyinde ders sayısının artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler dersi öğretim programı, Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı, Afet, Doküman incelemesi

Content of this Journal is licensed
Under Creative Commons Attribution
NonCommercial 4.0 International
(CC BY-NC 4.0)

The Place of Disaster Topics in Social Studies Education: Examining Undergraduate and Secondary School Curricula

ABSTRACT

This research aims to reveal the current status of disaster issues in the Turkish Century Maarif Model Social Studies Course Curriculum (2024) and the Social Studies Teaching Undergraduate Program (2018). In the

¹ (Sorumlu Yazar) Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, unalsimsek63@gmail.com, ORCID Id: [0000-0002-9102-0095](https://orcid.org/0000-0002-9102-0095)

² Dr., Bağımsız Araştırmacı, phdonur@gmail.com, ORCID Id: [0000-0002-7771-156X](https://orcid.org/0000-0002-7771-156X)

³ Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, bahadir@gazi.edu.tr, ORCID Id: [0000-0003-0646-1804](https://orcid.org/0000-0003-0646-1804)

current study, which was designed on the basis of qualitative research, the document review method was used. Descriptive analysis technique was used in the analysis of the obtained data. In the research, disaster issues were examined within the four criteria addressed in the social studies curriculum. As seen in the results of the research, there is a disproportionality in the distribution of disaster topics in the programs. While 6 out of 18 items in the basic approach and specific objectives section of the social studies course curriculum, 3 out of 6 learning areas in the content framework section, and 16 out of 71 outcomes in the learning outcomes section are directly or indirectly associated with disaster issues; In the section on the principles regarding the implementation of the program, none of the 12 articles could be directly or indirectly linked to disaster issues. Considering that disaster issues are mostly addressed within the directly related content framework and learning outcomes in social studies classes at schools, it is possible to say that this representation is even more limited. Based on the results of the research, it is recommended that the content framework emphasizing disaster issues in the social studies curriculum, the number of items related to the learning outcomes and principles of program implementation, and the number of undergraduate courses should be increased.

Keywords: Social studies curriculum, Social studies teaching undergraduate program, Disaster, Document review

1. GİRİŞ

Afet, çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım olarak ifade edilmektedir. Bu anlamda insan eliyle olmayan, sel, fırtına, deprem, dolu vb. felaketleri doğal afetler olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2011). Bununla birlikte Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü'nde afet kavramı *"Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay"* (AFAD, 2021a) olarak ifade edilmektedir.

Afetler; doğa ve insan kaynaklı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğa kaynaklı afetler: Oluşumları tabiat olaylarına dayanan afetlerdir. Doğa kaynaklı afetler; ani gelişen doğa kaynaklı afetler (deprem, sel, toprak kayması/heyelan, kaya düşmesi, çığ, fırtına, hortum, volkan, yangın vb.), yavaş gelişen doğa kaynaklı afetler (erozyon, çölleşme, kuraklık, küresel ısınma, iklim değişikliği, kıtlık, açlık, şiddetli soğuklar vb.), olmak üzere iki sınıfta ele alınır. İnsan kaynaklı afetler ise; doğrudan doğa kaynaklı değil de insanların eğitimsizlik, bilinçsizlik, dikkatsizlik, sorumsuzluk ve tedbirsizlik sonucunda doğaya vermiş olduğu zararlar sonucunda ortaya çıkan afetlerdir. Bunlar; nükleer, biyolojik, kimyasal kökenli kazalar, bilişim kökenli saldırılar, taşımacılık nedenli kazalar, endüstriyel kökenli kazalar, aşırı kalabalıktan kaynaklanan kazalar, göçmenler ve yerlerinden edilenlerin yaşamış olduğu süreç içerisinde ortaya çıkan kazalar şeklinde sınıflandırılmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 3-4). Bununla birlikte Özey (2011) afetleri, kaynaklarına göre doğal ve beşerî afetler; kökenlerine göre ise de jeolojik, meteorolojik, teknolojik ve insan kökenli afetler olarak sınıflandırmaktadır. Yazar doğal afetleri de kendi içinde jeolojik, iklimik, hidrografik ve biyolojik kökenli afetler olmak üzere dört başlıkta ele almaktadır. Beşerî afetleri ise kendi arasında sosyal ve teknolojik afetler olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Bu bağlamda açlık, kıtlık, susuzluk, savaş, soykırım, göç ve mültecilik gibi durumlar sosyal afetler olarak; demir, kara ve havayolu kazaları, biyolojik, kimyasal, nükleer kazalar, maden ve sanayi kazaları gibi insanların hayatını tehdit eden durumlar da teknolojik afetler olarak kategorize edilmektedir. Bununla birlikte doğada birçok olay yaşansa da bir olayın afet niteliği kazanması için insana ve çevresine zarar vermesi gerektiği belirtilmektedir (Değirmenci ve İlter, 2013; Dikmenli ve Gafa, 2017; Özey, 2011; Şahin ve Sipahioğlu, 2007). Yani bir afetin büyüklüğü ve etki düzeyi sebep olduğu kayıp ve hasarla ölçülmektedir (Erkal ve Değerliyurt, 2009).

Türkiye tektonik, jeolojik, topografik, iklim ve meteorolojik özelliklerinden dolayı çeşitli afet türleriyle karşı karşıya kalmış bir ülkedir. Yaşanan bu afet olayları nedeniyle geçmişten günümüze kadar çok sayıda yaralanma, can ve mal kaybı yaşanmıştır (Aktel, 2010; Kemaloğlu, 2015). Afetlerden kaynaklı bu zararların azaltılması noktasında, tüm bireylerin afet bilincine sahip olması ve toplumda afet kültürünün oluşması önemli görülmektedir. Afet bilinci ve kültürü gelişmiş olan toplumlar bu gibi sorunlarla karşılaştıklarında üstesinden daha kolay gelebilmektedir (Dikmenli ve Yakar, 2019; Erkan vd., 2011; Kadioğlu, 2008). Bu bilincin ve kültürün oluşmasında afet konularını hem akademik olarak hem de öğretim programları çerçevesinde ele almak da önemli görülmektedir. Bu noktada karşımıza afet eğitimi kavramı çıkmaktadır.

Afet eğitimi, yaşanan olayların bırakmış olduğu sosyal, ekonomik ve psikolojik etkileri minimum düzeye indirerek, benzer problemlerle karşılaşıldığında onlarla mücadele edebilme kültürünü oluşturmaya yönelik yapılan bilinçlendirme çalışmaları olarak ifade edilebilir. Afetlerle mücadele etmede bireyin eğitim düzeyi önemli bir faktördür. Eğitim ve bilinç düzeyi yüksek olmakla beraber, bireylerin göstermiş olduğu ilgi, tutum ve davranışlar da afetlerde zarar boyutunu azaltmakta önemli bileşenlerdir (Dikmenli ve Gafa, 2017). Yaşanabilecek olası bir afete hazırlıklı olmak ve bu konuda toplumdaki tüm paydaşları belirlenmiş bir afet eğitimi sürecinden geçirmek ani olaylarda zararın boyutunu azaltacaktır (Dikmenli ve Yakar, 2019; Erkal ve Değerliyurt, 2009). Bu yüzden bir sistemin kurulması gerekli olup, bunun yolu da nitelikli ve kapsayıcı bir afet eğitiminden geçmektedir. Bu eğitim tüm bireylere bir plan, program ve sistem dahilinde verilmelidir. Bu eğitim sadece farkındalık oluşturmayı amaçlamamalı, bununla birlikte bir afet bilinci ve kültürü oluşturmayı da hedeflemelidir. Nitekim Shaw vd., (2009) afet eğitiminin amacını; bir felaket yaşanmadan önce, yaşandığı anda ve bittikten sonra olmak üzere sürecin her aşamasında önlemler almak ve bu yönde davranış eğilimi göstermek olarak ifade etmişlerdir.

Türkiye’de afet eğitimiyle ilgili çeşitli kurumların çalışmalar yaptığı gözlemlenmektedir. 2021 yılında AFAD Eğitim Dairesi Başkanlığı bünyesinde görev yapan öğretmenler ile 81 ilde görev yapan eğitimciler tarafından altı aylık süreçte 19.912.437 kişiye “afet farkındalık eğitimi”, 11.498 kişiye “afet farkındalık eğitici eğitimi” verildiği ifade edilmiştir. Afet farkındalık eğitimi alanların içerisinde 81 il valisi ve 1.127 mülki idare amiri, 37.373 muhtar da bulunmaktadır. Ayrıca 755.669 kişiye “yangın farkındalık eğitimi” de verilmiştir. Bunlara ek olarak 81 ilde toplam 183 üniversiteyle afet eğitimi iş birliği protokolleri imzalanmış olup, bu doğrultuda akademisyen, idari personel ve öğrencilerden oluşan 660.226 kişiye de eğitim verilmiştir (AFAD, 2021b: 18). Görüldüğü üzere afetlere ilişkin bilinçlendirme eğitimleri yapılmaya devam edilmektedir. Ancak bu eğitimlerin niteliğini artırmak için bazı hususların dikkate alınmasında fayda görülmektedir:

- Afet eğitimlerinin standart içerikleri ve mesajları belirlenmeli ve denetlenmelidir.
- Üniversitelerin konuyla ilgili araştırma ve uygulama merkezlerinden faydalanılmalıdır.
- Özellikle eğitimcilerin eğitiminin uluslararası seviyede yapılması sağlanmalıdır.
- Afet eğitimi yaygın bir şekilde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan eğitim müfredatında yer almalıdır.
- Eğitimlerde çocuk ve yetişkin formatları ve pedagojisi mutlaka dikkate alınmalıdır.
- Oluşturulacak bir üst kurul vb. oluşumlar yardımıyla terminoloji/dil birliği sağlanmalı ve afet bilincine yönelik verilen mesajlar standartlaştırılmalıdır.
- Eğitim ve benzeri etkinlikler yapılarak afete hazırlık farkındalığı oluşturulması için sistemli çalışmalar başlatılmalıdır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 80)

Görüldüğü üzere hem ilgili bakanlıklara bağlı resmî kurumlar hem de akademik kurumlar afetler konusunda eğitim çalışmalarına dikkat çekmektedirler. Son yıllarda AFAD müdürlüğüne bağlı

ekiplerin; 2017 yılında 1.465 olaya, 2018 yılında 1.788 olaya, 2019 yılı içerisinde 3.724 olaya, 2021 yılının ilk altı aylık zaman diliminde ise 1501 olaya müdahale ettiği görülmektedir (AFAD, 2020: 60; 2021: 21). Bu veriler afet sayılarının yıllar ilerledikçe artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Küresel iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle özellikle orman yangınları, seller ve kuraklıklardaki artış yeryüzündeki canlılarının yaşam alanını tehdit etmektedir. Bu durum afetlerle mücadeleyi günümüzün en öncelikli eğitim ve araştırma konuları arasına taşımaktadır. Öte yandan mevcut literatürde afet eğitimi ile ilgili yeterince çalışmanın yapılmadığına (Buluş-Kırıkkaya vd., 2011; İnal vd., 2018; Şimşek, 2007) var olan çalışmalarda da araştırmacıların Türkiye’de daha sıklıkla görülen doğal afetlere yöneldiği ifade edilmiştir (Kısa, 2019). Afet eğitimi programlarının incelenmesi bu eğitimlerin artılarını ve eksilerini ortaya koymaya ve afetlerle mücadelede kapasitesini değerlendirmeye yardımcı olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı’nın geçtiğimiz yıl uygulamaya koyduğu Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli güncel olarak ülke genelinde milyonlarca öğrenciye afet konularında sunulan eğitimin ana yönlendiricisidir. Bu noktada özellikle Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ayrı bir öneme sahiptir. Sosyal bilgiler, “öğrencileri yerel, ulusal ve küresel sivil hayata hazırlayan; bireyleri, toplulukları, sistemleri ve bunların zaman ve mekân içindeki etkileşimlerini inceleyen bir bilim dalıdır” (NCSS, 2023). Sosyal bilgiler dersinde coğrafya disiplini merkezi bir konumdadır ve dersin öncelikli hedefleri arasında iklim krizi, çevre kirliliği ve afetlerle mücadelede sorumluluk sahibi ve farkındalığı yüksek vatandaşlar yetiştirmek yer alır (Çimşir ve Çarıkçı, 2025; Kılıç, 2019; Kopuz vd., 2024; Sarıkoca ve Topçu, 2024; Şulek ve Aktın, 2023; Tağrikulu, 2025; Yetişensoy ve Okçu, 2025; Yıldız vd., 2024). Bu hedefe ulaşmada sosyal bilgiler öğretmen yetiştirme programları da aynı derecede önemlidir. Buradan hareketle araştırmanın amacı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (2024) ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programında (2018) afetler konusunun ne düzeyde yer aldığını tespit etmektir.

2. YÖNTEM

Çalışma nitel araştırma ve doküman incelemesi yöntemine uygun olarak yürütülmüştür. Nitel araştırma, sosyal yaşamı ve insanla ilgili problemleri kendine özgü metotlarla sorgulayarak, anlamlandırma süreci olarak ifade edilebilir. Nitel çalışmalarda araştırmacı gözlem, görüşme ve doküman incelemesinden yararlanarak, kavramları, olguları, ilişkileri açıklamaya ve anlamaya çalışmaktadır. Veriler tek tek okunarak, temalar, kodlar ve kategoriler belirlenir. Elde edilen bu kodlara ve kategorilere dayalı olarak araştırma sonuçlarını ortaya koyar (Creswell, 1998; Merriam, 1998). Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2013). Dokümanlar, görüşme ve gözlem ile birlikte üç temel nitel veri türünden biridir. Bu bağlamda doküman analizi çeşitli yazılı belgelerin sistematik incelemesidir. Bu inceleme dokümanlarda bulunan resmi ifadelerle araştırmacının gördüğü ve anladığı şeyler arasındaki köprüyü yansıtmaktadır (Patton, 2014). Buradan hareketle bu araştırma, afet konularının MEB onaylı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2024) ile Yükseköğretim Kurulu (YÖK) onaylı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı’nda (2018) ne düzeyde yer aldığını doküman incelemesi yöntemiyle ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2.1. Verilerin Kaynağı ve Toplanması

Araştırmanın veri kaynağını, MEB onaylı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2024) ile Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) onaylı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı (2018) oluşturmaktadır. Araştırmada sosyal bilgiler dersi öğretim programının temel yaklaşımı ve özel amaçları, sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulanmasına ilişkin

esaslar, içerik çerçevesi ve öğrenme çıktıları; sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında ise dönemlere göre alınacak zorunlu ve seçmeli dersler ölçüt olarak konulmuş ve bu çerçevede incelenerek ilgili öğretim programları analiz edilmiştir.

2.2. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir veri analiz yöntemi olan betimsel analiz yaklaşımına uygun olarak incelenmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2013) göre betimsel analiz tekniğinde elde edilen veriler daha önceden var olan temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bununla beraber elde edilen veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar kullanılarak da raporlaştırılabilmektedir. Veri analiz sürecinde araştırmacılar her iki programı baştan sona okumuş ve afet konularını doğrudan ve dolaylı ilişki kodları altında etiketlenmiştir. Nitel araştırmada "kod: sıklıkla dil temelli ya da görsel bir veriyi betimlemek amacıyla sembolik olarak kullanılan özetleyici, çarpıcı, özü yansıtan ve/veya çağrışımsal nitelikteki bir sözcük ya da kısa bir ifadeyi temsil etmektedir" (Saldana, 2019: 4). Her iki program incelenirken anahtar kelime olarak afet kavramı seçilmiş ve o doğrultuda inceleme yapılmıştır. Ardından elde edilen kodlar önceden oluşturulan temalara atanmıştır. Betimsel analizde araştırmaya konu olan veriden yapılan doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmektedir. Bu bağlamda betimsel analiz sonucunda ulaşılan sonuçlar betimsel bir biçimde sunulmuş ve sosyal bilgiler öğretim programlarından doğrudan alıntılar yapılarak bulgular kısmı oluşturulmuştur.

3. Bulgular

Bu bölümde sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında afet konularının mevcut durumu detaylı bir şekilde sunulmaktadır.

3.1. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (2024) Afet Konularının Mevcut Durumu

İnceleme sonucunda afet kavramının, sosyal bilgiler dersi öğretim programının farklı bölümlerinde toplam 61 defa geçtiği tespit edilmiştir. Elde edilen diğer bulgular sosyal bilgiler dersi öğretim programının; temel yaklaşımı ve özel amaçları, uygulanmasına ilişkin esasları, içerik çerçevesi ve öğrenme çıktılarına göre düzenlenerek sunulmuştur.

Tablo 1. Afet konularının, programın temel yaklaşımı ve özel amaçlar ile uygulanmasına ilişkin esaslar bölümlerindeki mevcut durumu

Kriterler	Afet konularına ilişkin madde sayısı	Türkiye yüzyılı maarif modeli sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan toplam madde sayısı
Temel yaklaşım ve özel amaçlar	6	18
Uygulanmasına ilişkin esaslar	-	12

Tablo 1'de görüldüğü üzere programda yer alan 18 özel amacın 6'sı, afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilebilirken, uygulanmasına ilişkin esaslar kısmında yer verilen 12 maddeden hiçbiri afet konularıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilendirilememiştir. Tablo 1'de yer alan kriterlere ve verilere ilişkin detaylar aşağıda yer almaktadır.

Kriter 1: Sosyal bilgiler dersi öğretim programının temel yaklaşımı ve özel amaçlarında afet konularının yeri;

Öğretim programının 18 maddeden oluşan temel yaklaşım ve özel amaçlarının içerisinde aşağıda yer alan 6 madde doğrudan ve dolaylı olarak afet konularıyla ilişkilendirilebilir.

- “1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip, lâik, demokratik, millî, manevi ve bunlarla uyumlu evrensel değerleri yaşatmaya istekli etkin vatandaşlar olarak yetişmeleri,
4. Yaşadığı çevrenin ve ülkemizin doğal çevre özelliklerini tanımaları, doğa ve insan arasındaki etkileşimi çözümlenmeleri ve doğal kaynakları koruma sorumluluğuna sahip olmaları,
5. Sürdürülebilir bir yaşam için yerelden küresele insanın doğal ve beşerî çevre etkileşimini sorgulamaları,
6. Ülkemizde afetlerin etkilerinin azaltılması konusunda yapılması gerekenlere ilişkin öngörüle bulunmaları,
7. Ülkemizin bölgesel ve küresel sorunların çözümünde üstlendiği rolün önemini yorumlamaları,
8. Türk milletinin insanlığın ortak mirasına katkılarını, Türk tarihini, kültürünü, millî ve manevi değerlerimizi bilen ve yaşayan ortak kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi konusunda sorumluluk sahibi bireyler olmaları” (MEB, 2024: 4-5).

Kriter 2: Sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulanmasına ilişkin esaslar kısmında afet konularının yeri;

Öğretim programı içerisinde programın uygulanmasına ilişkin 12 esas maddesi yer almaktadır. Bunlardan hiçbirisi afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilememiştir.

Tablo 2. Afet konularının, programın öğrenme alanları ve öğrenme çıktıları bölümlerindeki mevcut durumu

Kriterler	Afet konularına ilişkin madde sayısı	Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan toplam madde sayısı
İçerik çerçevesi	3	6
	4. sınıf	
Öğrenme çıktıları	5. sınıf	6
	6. sınıf	3
	7. sınıf	3

Tablo 2’de görüldüğü üzere programda yer alan 6 öğrenme alanının 3’ünün ve 71 kazanımın 16’sının afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğrenme çıktılarının sınıflara dağılımı rakamsal olarak birbirine yakın görülse de 5. sınıftaki kazanımlarının diğer sınıflara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Tablo 2’de yer alan kriterlere ve verilere ilişkin detaylar aşağıda yer almaktadır.

Kriter 3: Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan içerikler çerçevesinde afet konularının yeri;

Öğretim programı içerisinde “1. Birlikte yaşamak 2. Evimiz dünya 3. Ortak mirasımız 4. Yaşayan demokrasimiz 5. Hayatımızdaki ekonomi 6. Teknoloji ve sosyal bilimler” olmak üzere 6 öğrenme alanı yer almaktadır. Bunlardan:

“1. Birlikte Yaşamak

2. Evimiz Dünya

5. Hayatımızdaki Ekonomi” (MEB, 2024: 7) öğrenme alanları afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilebilir.

Kriter 4: Sosyal bilgiler dersi öğretim programı öğrenme çıktılarında afet konularının yeri;

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında 4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeylerinde toplam 71 öğrenme çıktısına yer verilmiştir. Bunlardan 16’sı afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilebilir.

“SB.4.1.1. Sosyal bilgiler dersinin hayatına sunacağı katkıları yorumlayabilme

a) Örnek olaylardan hareketle sosyal bilgiler dersinin bireysel ve toplumsal katkılarını inceler.

b) Sosyal bilgiler dersinin bireysel ve toplumsal katkılarını günlük hayattan örnekler verir.

c) Sosyal bilgiler dersinin bireysel ve toplumsal katkılarını kendi cümleleriyle ifade eder.

SB.4.1.3. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik fikir üretebilme

a) Aile, sınıf ve okul ortamında toplumsal birliği sürdürmenin bir gereklilik olduğunu fark eder.

b) Aile, sınıf ve okul ortamında toplumsal birliği sürdürmeye katkıda bulunan benzer örnekleri inceler.

c) Aile, sınıf ve okul ortamında toplumsal birliği sürdürmeye yönelik öneriler geliştirir.

SB.4.2.3. Afetlerin etkilerini azaltma konusunda yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme

a) Kendisine sunulan kaynaklara dayanarak geçmişten günümüze yakın çevresinde gerçekleşen deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlere yönelik çıkarım yapar.

b) Yakın çevresinde gerçekleşebilecek deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlerin etkilerini azaltmak için yapılabilecekleri yansıtan bir ürün oluşturur.

c) Yakın çevresinde gerçekleşebilecek deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlerin etkilerini azaltmak için yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşır.

SB.4.5.1. Doğal kaynakların tüketimi ile ilgili grafik yorumlayabilme

a) Doğal kaynakların tüketimi ile ilgili verilen grafik üzerindeki simgelerin karşılık geldiği ifadeleri tanımlar.

b) Doğal kaynakların tüketimi ile ilgili verilen grafiği çözümler.

c) Doğal kaynakların tüketimi ile ilgili verilen grafikteki zaman içinde değişen tüketim oranlarını karşılaştırır.

ç) Doğal kaynakların tüketimi ile ilgili verilen grafikte kaynaklar ve tüketim arasındaki ilişkiye yönelik çıkarımda bulunur.

SB.5.1.3. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katkı sağlayabilme

a) Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerini sorgular.

b) Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri için birlikte çalışabileceği grup üyeleriyle iletişim kurar.

c) Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri için görev paylaşımında bulunur.

- c) Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri için fikir üretir.
- d) Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine ilişkin üretilen fikirleri müzakere eder.
- e) Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine ilişkin üretilen fikri uygulamak için eyleme geçer.

SB.5.2.2. Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme

- a) Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevrenin değişimine neden olan unsurları inceler.
- b) Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevrenin değişiminden etkilenen unsurları inceler.
- c) Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevrede meydana gelen değişimin etkilerini sorgular.
- ç) Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevrede meydana gelen değişimin neden ve sonuçlarını elde ettiği bilgilere dayanarak ifade eder.

SB.5.2.3. Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlikleri düzenleyebilme

- a) Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlik planı yapar.
- b) Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik hazırladığı farkındalık etkinliğini uygular.
- c) Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik hazırladığı farkındalık etkinliğini değerlendirir.

SB.5.4.2. Toplum düzenine etkisi bakımından etkin vatandaş olmanın önemine yönelik çıkarımda bulunabilme

- a) Etkin vatandaş olmanın önemine ilişkin varsayımda bulunur.
- b) Etkin vatandaşın sahip olması gereken özellikleri listeler.
- c) Etkin olan ve olmayan vatandaş özelliklerini karşılaştırır.
- ç) Etkin vatandaş davranışlarının toplum düzenine etkisine yönelik tahminlerde bulunur.
- d) Etkin vatandaş olmanın önemini toplum düzeni açısından değerlendirir.

SB.5.4.4. Bir ihtiyaç hâlinde veya sorun karşısında başvuru yapılabilecek kurumlar hakkında bilgi toplayabilme

- a) Bir ihtiyaç hâlinde veya sorun karşısında başvuru yapılabilecek kurumlar hakkında bilgi toplayabileceği kaynakları belirler.
- b) Belirlediği kaynaklardan ihtiyaç hâlinde veya sorun karşısında başvuru yapılabilecek kurumlar hakkındaki bilgileri bulur.
- c) Belirlediği kaynaklardan ihtiyaç hâlinde veya sorun karşısında başvuru yapılabilecek kurumlar hakkında ulaştığı bilgileri doğrular.
- ç) Belirlediği kaynaklardan ihtiyaç hâlinde veya sorun karşısında başvuru yapılabilecek kurumlar hakkında ulaştığı bilgileri kaydeder.

SB.5.5.1. Kaynakları verimli kullanmanın doğa ve insanlar üzerindeki etkisini yorumlayabilme

- a) Kaynakları verimli kullanmanın doğa ve insanlar üzerindeki etkisini farklı kaynaklar üzerinden inceler.
- b) Kaynakları verimli kullanmanın doğa ve insanlar üzerindeki etkisini yazılı, görsel veya dijital ürünlere dönüştürür.
- c) Kaynakları verimli kullanmanın doğa ve insanlar üzerindeki etkisini ifade eder.

SB.6.1.3. Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerini müzakere edebilme

- a) Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunları fark eder.
- b) Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunların nedenlerine yönelik farklı bakış açılarını karşılaştırır.
- c) Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirir.
- ç) Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerini farklı görüş ve düşünceleri dikkate alarak düzenler.
- d) Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerini savunur.

SB.6.2.2. Ülkemizin doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişkiyi çözümleyebilme

- a) Ülkemizdeki doğal ve beşerî çevre özelliklerini belirler.
- b) Ülkemizdeki doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişkiyi belirler.

SB.6.4.2. Toplumsal düzenin sürdürülmesinde temel hak ve sorumlulukların önemini yorumlayabilme

- a) Toplumsal düzenin sürdürülmesinde temel hak ve sorumlulukların önemini inceler.
- b) Toplumsal düzenin sürdürülmesinde temel hak ve sorumlulukların önemini yazılı, görsel veya dijital yollarla sunar.
- c) Toplumsal düzenin sürdürülmesinde temel hak ve sorumlulukların önemini ifade eder.

SB.7.1.3. Türk toplumunun millî meseleler karşısında gösterdiği tutum ve davranışlara ilişkin çıkarım yapabilme

- a) Türk toplumunun millî meseleler karşısında gösterdiği tutum ve davranışlara ilişkin varsayımlarda bulunur.
- b) Türk toplumunun millî meseleler karşısında gösterdiği tutum ve davranışlara ilişkin örnekleri listeler.
- c) Türk toplumunun millî meseleler karşısında gösterdiği tutum ve davranışları karşılaştırır.
- ç) Türk toplumunun oluşabilecek farklı millî meseleler karşısında gösterebileceği tutum ve davranışlara ilişkin tahminlerde bulunur.
- d) Türk toplumunun millî meseleler karşısında gösterdiği tutum ve davranışları toplumsal birlikteliğe etkisi açısından değerlendirir.

SB.7.2.2. Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolünü özetleyebilme

- a) Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolüne ilişkin çözümleme yapar.
- b) Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolüne ilişkin sınıflandırma yapar.
- c) Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolünü yorumlar.

SB.7.6.3. Toplumsal hayatta karşılaşılabileceği bir probleme yönelik bilimsel sorgulama yapabilme

- a) Toplumsal hayatta karşılaşılabileceği bir problemi tanımlar.
- b) Toplumsal hayatta karşılaşılabileceği bir problemin çözümüne dair kullanılabileceği bir model geliştirir.
- c) Toplumsal hayatta karşılaşılabileceği bir problemin çözümüne yönelik araştırmayı planlar ve gerçekleştirir.
- ç) Toplumsal hayatta karşılaşılabileceği bir problemin çözümüne yönelik verileri analiz eder ve yorumlar.
- d) Toplumsal hayatta karşılaşılabileceği bir problemin çözümüne dair kanıta dayalı açıklama yapar ve probleme çözüm üretir.
- e) Toplumsal hayatta karşılaşılabileceği bir problemin çözümüne dair bilgiyi değerlendirir ve paylaşır" (MEB, 2024: 13-112).

3. 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programında Afet Konularının Mevcut Durumu

Eğitim fakültelerinin lisans programları YÖK tarafından 2018 yılında güncellenmiştir. Bu bölümde güncellenen Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında afet konularının mevcut durumu detaylı şekilde incelenmiştir.

Tablo 3. Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında sınıf düzeyine göre afet konularının mevcut durumu

Sınıf düzeyi		Afet konularıyla ilişkili olan ders sayısı	Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında yer alan ders sayısı
1.sınıf	Güz	1	8
	Bahar	1	9
2.sınıf	Güz	1	9
	Bahar	1	10
3.sınıf	Güz	-	8
	Bahar	1	9
4.sınıf	Güz	1	8
	Bahar	-	7

Tablo 3 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenliği lisans 1. sınıf güz yarısında 8 dersten 1'i (Genel Fiziki Coğrafya), bahar yarısındaki 9 dersten 1'i (Genel Beşerî ve Ekonomik Coğrafya) afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilmektedir. 2. sınıf güz yarısında yer alan 9 dersten 1'i (Türkiye Fiziki Coğrafyası), bahar yarısındaki 10 dersten 1'i (Türkiye Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası), afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilmektedir. 3. sınıf güz yarısında yer alan 8 dersten herhangi bir ders afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilemezken, bahar yarısında ise yer alan 9 dersten 1'i (Siyasi Coğrafya ve Türkiye Jeopolitiği) afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilmektedir. 4. sınıf güz yarısında yer alan 8 dersin içerikleri incelendiğinde bir ders (Afetler ve Afet Yönetimi) afet konularıyla doğrudan ilişkiliyken, bahar yarısında yer alan 7 dersten ise hiçbiri afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilememiştir.

Tablo 4. Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında seçmeli ders türüne göre afet konularının mevcut durumu

Seçmeli ders türü	Afet konularıyla ilişkili olan ders sayısı	Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında yer alan ders sayısı
Meslek Bilgisi Seçmeli	1	21
Genel Kültür Seçmeli	-	18
Alan Bilgisi Seçmeli	3	13

Tablo 4 incelendiğinde 21 meslek bilgisi seçmeli dersinden 1 dersi doğrudan (Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim), genel kültür seçmeli havuzunda yer alan 18 dersten hiçbiri afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilemezken; 13 alan bilgisi seçmeli derslerden ise 3'ü

(Çevre Eğitimi, Günümüz Dünya Sorunları, Küreselleşme ve Toplum) afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirebilir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada ulaşılan sonuçların mevcut literatür çerçevesinde değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırma kapsamında sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programındaki afet konuları belli kriterler çerçevesinde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programına ilişkin genel sonuçlara bakıldığında ilk olarak “afet” kavramına doğrudan 61 yerde değinildiği görülmektedir. Afet kavramı, sosyal bilgiler dersi öğretim programında, ele alınan kriterlerin üçünde yani sosyal bilgiler dersi öğretim programının “temel yaklaşımı ve özel amaçları”, “içerik çerçevesi” ve “öğrenme çıktıları” içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak kendine yer bulabilmiştir. Ancak bulgularda görüldüğü üzere dağılımda bir orantısızlık söz konusudur. Programın temel yaklaşımı ve özel amaçları kısmında 18 maddeden 6’sı, içerik çerçevesi kısmında 6 öğrenme alanından 3’ü, öğrenme çıktıları kısmında ise 71 toplam çıktıdan 16’sı afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilmiştir. Dördüncü kriter olan programının uygulanmasına ilişkin esaslar kısmında ise 12 maddeden hiçbiri afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilmemiştir. Okullarda sosyal bilgiler derslerinde afet konularının daha çok doğrudan ilişkili içerik çerçevesi ve öğrenme çıktıları kısmında ele alındığı düşünüldüğünde bu temsilin daha da sınırlı olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı incelendiğinde 1. sınıf güz yarılındaki 8 dersten 1’i, bahar yarılındaki 9 dersten 1’i, 2. sınıf güz yarılındaki 9 dersten 1’i, bahar yarılındaki 10 dersten 1’i, 3. sınıf bahar yarılındaki 9 dersten 1’i, 4. sınıf güz yarılındaki 8 dersten biri afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilirken; 3. sınıf güz yarılında yer alan 8 dersten ve 4. sınıf bahar yarılında yer alan 7 dersten hiçbiri afet konularıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilememiştir. Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programına genel olarak bakıldığında “Afet ve Afet Yönetimi” zorunlu dersleriyle birlikte, “Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim”, “Çevre Eğitimi”, “Günümüz Dünya Sorunları” ve “Küreselleşme ve Toplum” adlı seçmeli derslerinin yer alması olumlu bir durum olarak görülürken; meslek bilgisi seçmeli dersler kategorisinde afet konularına vurgu yapan bir dersin bulunmaması da konuya farkındalığı artırma konusunda bir eksiklik olarak görülmektedir.

Literatürdeki çalışmalar Türkiye’de öğrencilerin afetlere ilişkin farkındalık düzeylerinin düşük olduğunu belirtirken afet eğitimi alan öğrencilerin afet konularına duyarlılık ve farkındalık düzeylerinin önemli ölçüde arttığını ifade etmişlerdir (Özkazanç ve Yüksel, 2015). Nitekim farklı ülkelerde de afet eğitiminin önemine dikkat çekildiği ve ders müfredatlarına dahil edilerek konuya ilişkin olumlu sonuçlar alınmaya başlandığı bilinmektedir (Değirmenci vd., 2019). Turan ve Kartal (2012) afet konularına ilişkin tüm paydaşlara sorumluluk düştüğünü ve bireylere küçük yaşlardan itibaren afetlerle mücadele etme konularında eğitim verilerek onların bilinçlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Özgen vd. (2011) afet eğitiminin afet yönetiminde önemli bir unsur olduğuna dikkat çekmişlerdir. Nitekim afet öncesi, anı ve sonrasında dair bilinçli olmak, afetlerden etkilenme düzeyleriyle doğrudan ilişkilidir. Araştırmacılar afetlere karşı önlem alma durumunun ülkelerin gelişmişlik seviyesi ve eğitim düzeyleriyle ilişkili olduğuna dikkat çekmekte ve afete hazırlık sürecinde afet eğitiminin konularının formal eğitiminin içerisinde yer almasının afet yönetimi çalışmalarına katkı sağlayacağını belirtmektedir (Buluş-Kırıkkaya vd., 2011). Benzer şekilde Maya ve Çalışkan da (2016) afet eğitimlerinin önemine vurgu yaparak doğru planlanmış bir afet yönetiminin, afetlerden doğabilecek zararların azaltılmasında önemli bir faaliyet olduğunu ifade etmişlerdir. Yine Rüstemli ve Karancı’da (1999) afet eğitiminin

önemine dikkat çekerek afet eğitimi alan bireylerin herhangi bir afet türüyle karşılaştığında daha hazırlıklı olduğunu ifade etmişlerdir. Karancı vd. ise (2005) benzer doğrultuda bir sonuca ulaşarak, on saatten az da olsa bir afet eğitimi almak konuya ilişkin farkındalığın artmasına önemli düzeyde katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Yurt dışında yapılmış bir başka çalışmada okullarda uygulanan afet eğitiminin öğrencilerin afet konusuna ilişkin bilgilerinin artmasında ve risk durumunda neler yapmasını bilmesi konusunda etkili olduğunu ortaya konmuştur (Adiyoso ve Kanegae, 2012). Genel olarak mevcut literatür afet olayları öncesinde, sırasında ve sonrasında var olan zararı en aza indirmek için doğru bir afet yönetiminin planlanması ve organizasyonunun gerekliliğini dile getirmektedir (Aksoy, 2013; Aksoy ve Sözen, 2014; Avcı, 2019; Aydın, 2010; Coşkun, 2011; Çelik, 2020; Çetin ve Yel, 2021; Demirhan, 2021; Demirkaya, 2007; Dikmenli vd., 2018; İneç ve Ablak, 2023; Karakuş, 2019; Karakuş ve Önger, 2017; Kılcan ve Çakır, 2023; Koç vd., 2020; Özcan, 2021; Sarı, 2016; Şulek ve Aktın, 2023; Tekin ve Dikmenli, 2021; Türker ve Çetin, 2019; Türksever, 2021a; Türksever, 2021b; Tokcan ve Yiter, 2017). Bu noktada hem toplumsal bilincin oluşmasında hem de bireylerin afet farkındalıklarını geliştirilmesinde sürdürülebilir bir afet eğitimi programının yapılması gerekmektedir. Bu eğitimin başlangıç noktası okullar olsa da sadece burayla sınırlı kalmayıp topluma da yayılması ve tüm paydaşların sürece katkı vermesi afet eğitiminin sürdürülebilir olması için önemli görülmektedir (Adiyoso ve Kanegae, 2012; Değirmenci vd., 2019; Takeuchi vd., 2011).

Mevcut araştırmada sosyal bilgiler öğretim programlarında afet konularının kısmen kendine yer bulduğunu ancak bu içeriklerin yeterli olmadığı sonucuna varılmaktadır. Öğretim programları, ders kitaplarını ve derste kullanılan öğretim yaklaşımlarını şekillendirdiği için oldukça önemlidir. Araştırmacılar sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve bu bağlamda hazırlanan ders kitaplarında afet konularına ilişkin öğrencilere sadece bilgi odaklı etkinlikler değil derse katılımı artıran ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştiren grup çalışmalarına dayalı etkinliklere yer verilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Kısa, 2019). Böylelikle öğrenciler çocukluk döneminden itibaren sosyal bilgiler dersinde afetlere ilişkin bilgiler edinmenin yanı sıra yanı sıra olası afetlerde sorumluluk alma ve işbirliği içerisinde hareket etme becerilerini de geliştirecektir.

Araştırmanın sonuçlarından hareketle, öğretim programlarının önemli bileşenlerinden olan içerik çerçevesi ve öğrenme çıktı sayısının, sosyal bilgiler dersi öğretim programında artırılması önerilmektedir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının 3.sınıf güz ve 4.sınıf bahar yarıyılına afetler konusunu içeren derslerin eklenmesinde faydalı olacağı düşünülmektedir. Mevcut meslek bilgisi ve genel kültür seçmeli ders havuzunda afet konularını içeren ders sayısının artırılması da araştırmanın bir başka önerisidir. Nitekim meslek bilgisi ve genel kültür seçmeli dersleri tüm eğitim fakültesi öğrencilerine açık olan derslerdir, bu derslerin sayısının artırılması diğer öğretmen adaylarının bu dersleri seçme olasılığını artıracak ve bu durum da bireylerin afet konularına ilişkin bilinçlenmelerine ve farkındalık düzeylerinin artmasına katkı sağlayacaktır.

Çıkar Çatışması

Araştırmacıların, araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Yazar Katkısı

Bu çalışmanın planlanması, yürütülmesi ve yazılı hale getirilmesinde yazarlar eşit oranda katkıda bulunmuşlardır.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma yazılı belge ve eserler üzerinde gerçekleştirildiğinden etik kurul onayı gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

Adiyoso, W., & Kanegae, H. (2012). The effect of different disaster education programs on Tsunami preparedness among schoolchildren in Aceh. *Indonesia. Disaster Mitigation of Cultural Heritage and Historic Cities*, 6, 165-172.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) (2020). Afet yönetimi kapsamında 2019 yılına bakış ve doğa kaynaklı olay istatistikleri, <https://www.afad.gov.tr/afet-istatistikleri> sayfasından erişilmiştir.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) (2021a). Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> sayfasından erişilmiştir.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) (2021b). 2021 yılı kurumsal mali durum ve beklentiler raporu, <https://www.afad.gov.tr/afet-istatistikleri> sayfasından erişilmiştir.

Aksoy, B. (2013). Depremi yaşamış olan 9. sınıf öğrencilerinin "deprem" kavramına yönelik algılarının nitel açıdan incelenmesi. *Journal of World of Turks*, 5(1), 247- 265.

Aksoy, B., & Sözen, E. (2014). Lise öğrencilerinin coğrafya dersindeki deprem eğitimine ilişkin görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Düzce ili örneği). *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 279-297.

Aktel, M. (2010). 5902 sayılı yasa ile Türkiye’de afet yönetiminde oluşan değişim. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 169-180.

Avcı, K. (2019). *Afet eğitimi ve afet eğitiminde kullanılan teknolojilere ilişkin afet eğiticisi, öğretmen ve öğrenci görüşleri (Bursa Afet Eğitim ve Simülasyon Merkezi örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aydın, F. (2010). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin deprem kavramını algılamaları fenomenografik bir analiz. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(3), 801-817.

Buluş-Kırıkkaya, E., Oğuz-Ünver, A., & Çakın, O. (2011). İlköğretim fen ve teknoloji programında yer alan afet eğitimi konularına ilişkin öğretmen görüşleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 5(1), 24-42.

Coşkun, Ş. (2011). *Afet eğitimi algılaması: İlköğretim öğrencilerine verilen afet eğitimlerinin algılamasını ölçmek üzere bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Çelik, A. A. (2020). *İlkokul öğretmenlerinin afete hazırlık düzeyleri ile afet eğitiminin eğitim programlarındaki yerine yönelik görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Çetin, T., & Yel, Ü. (2021). Secondary school students' mental models of the concept of earthquake "Elâzığ province example". 13th International Conference of Strategic Research on Scientific Studies and Education (ICoSReSSE) 26-29 May 2021, Antalya/Turkey, pp. 207-224.
- Çimşir, S., & Çarıkçı, S. (2025). Doğal Afetler ve Deprem: Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Bir İnceleme. *Bogazici University Journal of Education*, 42(2), 15-36.
- Değirmenci, Y., & İltter, İ. (2013). Coğrafya dersi öğretim programında doğal afetler. *Marmara Coğrafya Dergisi*. 28, 276-303.
- Değirmenci, Y., Kuzey, M., & Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi. *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 33-46.
- Demirhan, N. (2021). *Sosyal bilgiler dersinde afet eğitimi ve yönetimine ilişkin öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Demirkaya, H. (2007). İlköğretim öğrencilerinin deprem kavramı algılamaları ve depreme ilişkin görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 68-76.
- Dikmenli, Y., & Gafa, İ. (2017). Farklı eğitim kademelerine göre afet kavramı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 21-36.
- Dikmenli, Y., & Yakar, H. (2019). Öğretmen adaylarının afet bilinci algı düzeylerinin incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Journal of Education Faculty*, 16(1), 386-416.
- Dikmenli, Y., Yakar, H., & Konca, A. (2018). Development of disaster awareness scale:avalidity and reliability study. *Review of International Geographical Education Online (RIGEO)*, 8(2),206-220.
- Erkal, T., & Değerliyurt, T. (2009). Türkiye’de afet yönetimi. *Eastern Geographical Review* 14(22), 147-164.
- Erkan, B. B., Özmen, B., & Güler, H. (2011). Türkiye’de afet zarar azaltımını sürdürülebilir eğitimle sağlamak. 1. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, Ankara: ODTÜ.
- İnal, E., Kaya, E., & Altıntaş, K. H. (2018). Türkiye’de örgün eğitimin afet eğitimi yeterliliği açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (37), 114-127.
- İneç, Z. F., & Ablak, S. (2023). Visualization of geographical data with dynamic mapping in disaster management and monitoring. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi (The Journal of International Social Studies Education)*, 5(1), 17-35.
- Kadioğlu, M. (2008). Modern, bütünleşik afet yönetimin temel ilkeleri. Kadioğlu, M. ve Özdamar, E., (Edt.), Afet zararlarını azaltmanın temel ilkeleri (1-34). Ankara: Japonya Uluslararası İş Birliği Ajansı (JICA) Türkiye Ofisi Yayınları.
- Kalkınma Bakanlığı (2014). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Afet Yönetiminde Etkinlik, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/10_AfetYonetimindeEtkinlik-3.pdf sayfasından erişilmiştir.

- Karakuş, U. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afet kavramlarına ilişkin algılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 8(3), 735-751.
- Karakuş, U., & Önger, S. (2017). 8. Sınıf öğrencilerinin doğal afet ve afet eğitimi kavramını anlama düzeyleri. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(6), 482-491.
- Karancı, N., Akşit, B., & Dirik, G. (2005). Impact of a community disaster awareness training program in Turkey: Does it influence hazard-related cognitions and preparedness behaviors. *Social Behavior and Personality*, 33(3), 243-258.
- Kemaloğlu, M. (2015). Türkiye’de afet yönetiminin tarihi ve yasal gelişimi. *Akademik bakış dergisi*, 52, 126-147.
- Kılcan, B., & Çakır, Ş. (2023). Cumhuriyet’ten günümüze afet konularının ders kitaplarındaki yeri. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10 (35), 88-121.
- Kılıç, B. C. (2019). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki doğal afetler konusunun sarmal sistem yönünden değerlendirilmesi* (Master's thesis, Balıkesir University (Turkey)).
- Kısa, G. (2019). *2018 sosyal bilgiler öğretim programına uygun (4. 5. ve 7. sınıflara) doğal afetler konusunda etkinlik önerileri*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Koç, H., Şeker, G., Evcı, N., & Doğan, M. (2020). Afet eğitimi konulu araştırmaların içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 9(2), 637-655.
- Kopuz, B., Bekdemir, Ü., & Yılmaz, A. (2024). Sosyal bilgiler ders kitaplarında doğal afet ile ilgili konular ve bu konuların öğretiminin önemi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(30), 358-380.
- Maya, İ., & Çalışkan, C. (2016). Dünyada lisans derecesi düzeyinde afet eğitimi ve öğretimi yapan programların değerlendirilmesi ve Türkiye örneği. *Turkish Studies*, 11(9), 579-604.
- Merriam, S. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2024). Türkiye yüzyılı maarif modeli sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)
- National Council for the Social Studies [NCSS] (2023). New definition of social studies approved. <https://www.socialstudies.org/media-information/definition-social-studies-nov2023> sayfasından erişilmiştir.
- Özcan, T. (2021). *Afet eğitiminde öğrenci topluluklarının önemi ve küresel sosyal sorumluluk çerçevesinde değerlendirilmesi: Uludağ Üniversitesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- Özey, R. (2011). *Afetler coğrafyası*. İstanbul: Aktif.
- Özgen, N., Ünal, Ü., & Bindak, R. (2011). Öğretmen adaylarının doğal afetler konusuna yönelik “Etkili Öğrenme Biçimleri”nin belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 12(4), 303-323.

- Özkazanç, S., & Yüksel, Ü. D. (2015). Evaluation of disaster awareness and sensitivity level of higher education students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 197, 745-753.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Pegem.
- Rüstemli, A., & Karancı, A. N. (1999). Correlates of earthquake cognitions and preparedness behavior in a victimized population. *The Journal of Social Psychology*, 139(1), 91-101.
- Saldana, J. (2019). *Nitel araştırmacılar için kodlama el kitabı*. (A. Tüfekçi Akcan ve S. N. Şad, Çev. Ed.). Pegem.
- Sarı, B. (2016). *Türkiye'de afet eğitimi uygulamalarının öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi: Uludağ Üniversitesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Sarıkoca, E., & Topçu, E. (2024). Sosyal bilgiler ve doğal afetler. *Temel Eğitim*, (21), 58-69.
- Shaw, R., Takeuchi, Y., Shiwaku, K., Fernandez, G., Gwee, Q. R., & Yang, B. (2009). 1-2-3 of disaster education. United Nations Office for Disaster Risk Reduction-Regional Office for Asia and Pacific (UNISDR AP), www.unisdr.org/files/12088_123sm.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Şahin, C., & Sipahioğlu, Ş. (2007). *Doğal afetler ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şimşek, C. (2007). Children's ideas about earthquakes. *Journal of Environmental & Science Education*, 2(1), 14-19.
- Şulek, N., & Aktın, K. (2023). Sosyal bilgiler eğitiminde doğal afetler. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Mükemmellik Arayışı Dergisi*, (5), 68-82.
- Tağrikulu, P. (2025). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sahip oldukları afet bilinci ve kültürü: ne biliyorum? Ne öğretebilirim?. *International Journal of Geography and Geography Education*, (54), 105-128.
- Takeuchi, Y., Mulyasari, F., & Shaw, R. (2011). Roles of family and community. R. Shaw, K. Shiwaku, Y. Takeuchi (ed.), *Disaster Education içinde* (77-94). UK: Emerald Group Publishing.
- Tekin, Ö., & Dikmenli, Y. (2021). Sınıf öğretmeni adaylarının afet bilinci algısı ve deprem bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 258-271.
- Tokcan, H., & Yiter, E. (2017). 5. Sınıf öğrencilerinin doğal afetlere ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi (kit) aracılığıyla incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 115-129.
- Turan, İ., & Kartal, A. (2012). İlköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin doğal afetler konusu ile ilgili kavram yanılgıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13(3), 67-81.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türker, A., & Çetin, T. (2019). *Afetler ve afet yönetimi*, Ramazan Sever (Edt.) Afet yönetimi ve etik (272-291), Ankara: Pegem Akademi.

Türksever, Ö. (2021a). Analysis of disaster awareness perception levels of students in social studies teaching undergraduate program. *Education Quarterly Reviews*, 4(3), 14-22. Doi:10.31014/Aior.1993.04.03.313

Türksever, Ö. (2021b). Öğretmen adaylarının deprem farkındalıkları ile depreme karşı hazırlık durumu düzeyleri arasındaki ilişki. *Tarih Okulu Dergisi (Journal of History School)*, 14(53), 2681-2701.

Yetişensoy, O., & Okcu, A. (2025). Sosyal bilgiler eğitimi bağlamında afet konularına yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda genel eğilimlerin incelenmesi. *International Journal of Geography and Geography Education*, (56), 151-169.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yıldız, T., Er, Ö., & Metin, Ö. (2024). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet hazırbulunuşluk seviyelerinin incelenmesi. *International Journal of Geography and Geography Education*, (51), 48-67.

Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) (2018). Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı, <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/yeni-ogretmen-yetistirme-lisans-programlari> sayfasından erişilmiştir.